

ства до якості державних управлінських рішень, їхнього впливу на суспільний добробут у цілому й соціальні наслідки для різних груп споживачів.

Література

1. Віскузі, В. Кіп та ін. Економічна теорія регулювання та антимонопольна політика: Пер. з англ. – К.: Вид-во "Основи", 2004. – 1047 с.
2. Економічна енциклопедія: У трьох томах, т.2. – К.: Вид. центр "Академія", 2001. – 848 с.
3. Завада О. ЖКГ: проблеми галузі з точки зору антимонопольного законодавства// Економіка України. – 2000, № 10. – С. 4-14.
4. Никеров Г.И. Монополизация рынка по законодательству США, ЕБС и России// Экономика. Политика. Культура. – 1999, № 6. – С. 83-90.
5. Нікова В.Л. Житлово-комунальна реформа: час дій вже настав// Вдосконалення системи державного управління соціально-економічними та політичними процесами в регіоні. – Одеса, 1998. – с. – 370-374.
6. Онищук Г.І. Соціально-економічні особливості житлово-комунальної сфери міського господарства// Коммунальное хозяйство городов. Серия: экономические науки. – К., 2002, вып. 37. – С. 65-71.
7. Пол А. Семюелсон, Вільям Д. Нордгауз. Мікроекономіка/ Пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – 676 с.
8. Расков Н.В. "Видимая рука" Адама Смита в зеркале российских деформаций// Вестник Санкт-Петербургского университета. Сер. 5, вып. 4 (№ 26), 1996. – С. 3-13.
9. Рибак А.І. Деякі напрями реформи житлово-комунального господарства// Управління проектами та розвиток виробництва. – Луганськ, 2000, вип. 1 (1). – С. 65-71.
10. Стадницький Ю.І., Кривуцький В.В. Причини виникнення та існування природних монополій// Державне регулювання економіки. – 2003, № 10. – С. 25-39.

УДК 331.101.262

Асист. С.С. Гринкевич, канд. екон. наук;
студ. Х.М. Ворошилова – Львівська КА

ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО РОЗВИТКУ

Розглядається трудовий потенціал суспільства. Особливу увагу приділяється проблемам формування та напрямам його розвитку.

Assist. S.S. Hrynkevych; student H.M. Voroshylova – Commercial Academy of Lviv

The formation of labour potential: problems and the ways of providing its development

This article reviews labour potential of society. A special attention pays to the problems of formation and the ways of its development. The formation of labour potential

Сьогодення вимагає від уряду України прискорених дій щодо вирішення питань розвитку трудового потенціалу. Це складне завдання, оскільки українські соціально-економічні умови неспроможні задовольнити потреби розвитку трудового потенціалу і поки що в Україні йдеться тільки про збереження його рівня. За сучасних умов необхідно відшукати такі комплексні важелі управлінського впливу на стан трудового потенціалу, які здатні забезпечити умови його ефективного формування та використання не тільки як найпродуктивнішого, а й як найціннішого ресурсу суспільства.

Досить вагомим у розвиток цього напрямку наукових досліджень є внесок відомих українських учених М.І. Долішнього, С.М. Злупка, С.І. Пирожкова, В.В. Онікієнка, Д.П. Богині, О.А. Грішнєвої, І.І. Лукінова та інших. Здобутком сьогодення є визначена сутність трудового потенціалу, основні характеристики і компоненти. Невирішеними залишаються питання дослідження змісту відтворювального циклу трудового потенціалу в ринкових умовах, методики комплексної оцінки стану та чинників розвитку трудового потенціалу.

Оцінку умов розвитку трудового потенціалу здійснено крізь призму багатоаспектної інформації, зокрема:

- даних експертного опитування, проведеного у жовтні 2004 – січні 2005 колективом відділу економічних проблем охорони праці та соціальної політики Інституту економіки промисловості НАН України. В опитуванні взяли участь 113 експертів з питань управління, праці та соціальної політики
- даних офіційної статистики;
- даних вибірових обстежень Держкомстату України "Базова захищеність населення України", проведених у 2000, 2002-2004 роках за підтримки МОП;
- даних соціологічного моніторингу "Українське суспільство 1994-2004", що проводиться Інститутом соціології НАН України.

Функціонування трудового потенціалу відбувається на певних етапах його відтворювального циклу – формування, реалізації, використання, збереження та розвитку, які є взаємопов'язаними і взаємообумовленими. Розвиток трудового потенціалу є ознакою кожного етапу відтворювального циклу та виявляється через удосконалення кількісно-якісних характеристик трудового потенціалу. Так, на етапі формування трудового потенціалу закладаються перспективні можливості людини як суб'єкта трудової діяльності, тобто відбувається розвиток основних рис людини, необхідних для майбутньої праці. Межею стадії формування трудового потенціалу є факт продажу робочої сили, початок підприємницької діяльності – реалізація трудового потенціалу. Ефективність реалізації трудового потенціалу зумовлює рівень майбутньої продуктивної зайнятості, визначає матеріальні, соціальні, професійні можливості, ступінь задоволення фізичних, духовних, емоційних потреб. Етап використання трудового потенціалу є логічним продовженням факту реалізації та характеризується застосуванням знань, набутого досвіду, професіоналізму в праці, певним рівнем продуктивності праці. Збереження трудового потенціалу є першим ступенем його розвитку і означає стабілізацію кількісно-якісних характеристик трудового потенціалу на рівні попередніх років.

Уповільнення процесів розвитку трудового потенціалу в Україні спостерігається внаслідок дії комплексу проблем. За оцінками експертів, найгостріші причини руйнування трудового потенціалу виявляються в економічній, соціальній і правовій сферах – недотримання законодавчо встановлених соціально-трудових прав і гарантій (80,4 %), низькі рівень та якість життя (73,5 % експертів), погіршення якості, доступності освіти для різних верств населення (61,1 %), знецінення національної робочої сили (55,8 %).

Соціологічні дослідження, проведені у 2004 р. Держкомстатом України і Інститутом соціології НАН України, дають підстави конкретизувати за

оцінками населення України негативні ризики руйнування трудового потенціалу і визначити деякі можливості його розвитку.

Найнижчу оцінку серед умов розвитку трудового потенціалу отримав рівень матеріальної забезпеченості населення України. Дійсно, за даними соціологічного моніторингу українського суспільства, більшість українців вважають низький добробут свій і своєї сім'ї (табл. 1).

Табл. 1. Оцінка матеріальної основи відтворення трудового потенціалу

Умови матеріального відтворення трудового потенціалу		2000	2002	2003	2004	2004 р. у % від базового року
Матеріальний рівень життя сім'ї**	Злидений	24,6	5,6	7,7	5,3	21,54
	Бідний	46,4	40,4	37,9	35,7	76,94
	Середній	26,8	52	53	57,1	213,06
	Заможний	1,9	1	0,9	1,2	63,16
	Багатий	0,3	0,1	0,1	0,1	33,33
Рівень недостатності доходів для задоволення потреб*	Продукти харчування	73	64,9	56	43,9	60,14
	Оплата житла	80	66,3	54	41,2	51,5
	Медичне обслуговування	89	82,3	69	58,5	65,73
	Одяг	93	83,9	72	64,8	69,68
	Навчання	–	60,1	66	62	103,16
	Відпочинок	–	–	79	75	94,94
Оцінка наявності комфортних умов життя**	Холодна вода	76,4	76,9	78,3	80,8	105,76
	Гаряча вода	56,5	44	41,8	39,7	70,27
	Каналізація	66,5	65,7	67,7	71,4	107,37
	Центральне опалення	63	59,4	62,3	62,8	99,68
	Телефон	47,5	48,7	53,6	53,7	113,05
	Газова або електроплита	92,7	87,8	92,9	91,7	98,92
	Кольоровий телевізор	71,5	73,9	79,7	83,6	116,92
	Нові або добротні меблі	19,7	–	15,7	18,2	92,39
	Бібліотека (понад 100 книг)	21,7	20,2	23,4	20	92,17
	Сtereo- та відеоапаратура	17,4	19,7	19,8	21,8	125,29
	Спортивне, туристичне, мисливське, рибальське знаряддя	11,9	14,4	15,1	13,1	110,08
	Холодильник	90,5	88,7	90,9	90,9	100,44
	Пральна машина	74	67,8	70,4	68,4	92,43
	Комп'ютер	3	5	7	11	366,67
	Легкова машина	20,1	18,8	18,8	19,4	96,52

Примітка: * 1. Результати вибіркового обстеження "Базова захищеність населення України". ** 2. Результати соціологічного моніторингу "Українське суспільство 1994-2004"

Дані соціологічного моніторингу "Українське суспільство 1994-2004" виявили значну частку українських сімей, яким вистачає доходу тільки на продукти харчування (42 %) та тільки загалом на прожиття (32,4 %). Неможливість гідного формування трудового потенціалу поколінь підтверджується даними вибіркового обстеження Держкомстату, згідно з якими більшій половині респондентів не вистачає доходів для відпочинку (75 %), модного і красивого одягу (65 %), навчання (62 %), медичного обслуговування (58,5 %).

Молодь України, студенти найбільше незахищені від дискримінації за віком: стверджувальні оцінки проявів жорстокості щодо себе поширені серед молоді віком 16-28 років (12,6 %), студентів (16,1 %). Підвищені вимоги ринку праці до професійного потенціалу молоді, низький рівень досвідченості цієї категорії призводять до неможливості захисту прав та інтересів цієї категорії.

Однією з найважливіших умов прогресивного розвитку трудового потенціалу є забезпечення демографічної бази його відтворення, реалізація можливостей збереження здоров'я населення. Сучасні реалії демографічних процесів в Україні виявляються у зниженні чисельності, погіршенні показників відтворення, депопуляції населення, катастрофічному погіршенні здоров'я.

Вищі та професійно-навчальні заклади, за оцінками 72 % експертів, найбільше сприяють розвитку трудового потенціалу, адже за короткий термін у декілька років людина має досконало оволодіти обраною спеціальністю, набути професійних навичок, необхідних для ефективної праці. Соціально-економічні, трудові відносини визначають напрям і глибину розвитку тих чи інших характеристик трудового потенціалу.

Система управління на підприємствах, трудовий колектив впливають на розвиток трудового потенціалу, оскільки його реалізація і використання відбувається саме в економіці країни. За сучасних умов спостерігається вкрай низький рівень орієнтації вітчизняних підприємців на розвиток персоналу своїх підприємств. Причиною неадекватної у соціально зорієнтованій економіці позиції роботодавців експерти визначають зацікавленість їх тільки максимізацією прибутків і зниженням витрат на персонал (на думку 67 % експертів), що засвідчує безперспективність і неконкурентоспроможність на світових ринках вітчизняного виробництва. Доказом незацікавленості підприємців у розвитку та ефективній реалізації трудового потенціалу є те, що практично половині експертів складно було назвати підприємства в Україні, на яких створено гідні умови для реалізації та розвитку інтелектуального, трудового потенціалу.

Найнижчі оцінки при визначенні ступеня впливу на розвиток трудового потенціалу отримали такі соціальні інститути, як школа (тільки 16 % експертів вважають вплив вагомим), профспілки (12,4 %), громадські організації (менше 4 %). Тобто, ці організації є найменш дієвими і потребують підвищення їх ролі при відтворенні трудового потенціалу.

У процесі розширеного відтворення трудового потенціалу та розвитку його кількісно-якісних характеристик активною повинна бути роль держави. В Україні бажана державною владою модель розвитку трудового потенціалу втілена в Указі Президента України "Про основні напрями розвитку трудового потенціалу України на період до 2010 року", однак її зміст не відповідає сучасним потребам розвитку трудового потенціалу, не враховує орієнтири соціально-економічної, інноваційної перебудови країни.

На підставі експертного опитування сформовано ієрархічну систему взаємозв'язків між причинами руйнування трудового потенціалу та напрямками забезпечення його розвитку, розраховано нормовані значення вагових коефіцієнтів, що стали підґрунтям для виділення чотирьох агрегованих груп напрямів

мів, які за вагомістю становлять 50 % від загальної вагомості нормованих значень вагових коефіцієнтів і систематизації їх за пріоритетністю впровадження.

Перша група, яка потребує першочергової реалізації, пов'язана з підвищенням вартості робочої сили, рівня та якості життя, соціальної захищеності населення. Друга агрегована група пов'язана з удосконаленням правового поля регулювання розвитку трудового потенціалу. Третя група об'єднує напрями, що пов'язані з інтелектуальним розвитком і підвищенням рівня трудової активності: запровадження критеріїв якості середньої освіти, формування та розвиток трудової та інноваційної активності дітей та підлітків, створення рівних стартових можливостей отримання освіти для різних верств населення. Четверту групу становлять напрями, що пов'язані з умовами формування, розвитку, збереження та використання трудового потенціалу на виробництві.

Реалізація визначених пріоритетів розвитку трудового потенціалу можлива при законодавчому визначенні та закріпленні основних правил, тобто принципів, на яких буде ґрунтуватись механізм функціонування трудового потенціалу. Впровадження на державному рівні вироблених на основі проведеного дослідження стратегічних пріоритетів і напрямів їх досягнення розкриє нові можливості задоволення суспільних соціально-економічних, духовних потреб.

Література

1. **Статистичний** щорічник України за 2004 р./ За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Вид-во "Консультант". – 631 с.
2. **Українське** суспільство 1994-2004: соціологічний моніторинг/ За ред. Н. Паніної. – К.: Заповіт, 2004. – 64 с.
3. **Стан дотримання** та захисту прав громадян України за кордоном: Виступ уповноваженого з прав людини Н. Карпачової в Верховній Раді України. Соціальна доповідь Уповноваженого//Голос України. – 2003, № 72. –С. 14.
4. **Череп А.В.** Продуктивність праці-як один з факторів зниження витрат виробництва// Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. "Наука і освіта-2002". – Дніпропетровськ. – 2002, т. 17. – С. 22-23.
5. **Барановський О.І.** Фінансова безпека: Монографія. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.

УДК 331.5 (477)

*Асист. С.С. Гринкевич, канд. екон. наук;
студ. О.І. Кавуза – Львівська КА*

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ, НАПРЯМИ ЙОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Висвітлено особливості формування та розвитку ринку праці в Україні. Вказано основні напрями державного регулювання.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, державне регулювання.

Assist. S.S. Hrynkevych; stud. O.I. Kavuzza – Commercial Academy of Lviv

The formation and development of the workmarket in Ukraine, directions of its regulation

Lightened specific of formation and development of workmarket in Ukraine. Showed main directions of nation regulation.

Keywords: workmarket, engagement, nation regulation.

Трансформаційні процеси, що відбулися в економіці України, її відкритість та економічна стабілізація створили передумови та можливості вирішення фундаментальних завдань соціального розвитку, серед яких головне